

Abduxamidov Quvonchbek Yangiboy o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
“Tasviriy san’at va dizayn” kafedrasida o‘qituvchisi

TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING KREATIV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH

Annotatsiya: Tasviriy san’at talabalarining kasbiy yo‘naltirilishi ularning kelajakdagi professional faoliyatlariga tayyorgarligida muhim rol o‘ynaydi. San’at va texnologiyalar tez o‘zgarayotgan sharoitida nafaqat badiiy ko‘nikmalarni rivojlantirish, balki bitiruvchilarga ochiladigan professional imkoniyatlar to‘g‘risida tushuncha shakllantirish ham muhimdir. Ushbu maqolada ta’lim muassasalarida qo‘llanilayotgan asosiy kasbiy yo‘naltirish usullari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: tendensiyalar, texnologiyalar, interaktiv, san’at, qobiliyat, trening.

XXI asrda maktab o‘quvchilarida ijodiy qobiliyatni shakllantirish zarurati ta’limda yuzaga kelgan quyidagi muammolar bilan bog‘liq: o‘quvchilarning kreativ kompetensiyasini rivojlantirishning yangi usullarini topish, chunki ular maktabni tugatgach zamonaviy jamiyatda shaxsiy fazilatlarini namoyon etishlari, o‘zlashtirilgan bilim, ko‘nikma va malakalarini qo‘llashlari, ulkan axborot oqimida yo‘nalish olishlari, uning mazmun boyligi va ilmiylikini anglay olishlari lozim; shuningdek, jamiyatda o‘z o‘rinlarini belgilashlari zarur.

Tasviriy san’at vositasida o‘quvchi ijodiy salohiyatini shakllantirish va ro‘yobga chiqarish uchun sharoit yaratish muammosini hal qilishda o‘z pedagogik tajribasiga tayangan holda “Tasviriy san’at darslarida o‘quvchilarning kreativ kompetensiyasini shakllantirish” mavzusi ishlab chiqildi.

Ishning vazifalari:

1. Talabalarning kreativ kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar salohiyatidan foydalanish;
2. O‘quv-bilish faoliyati imkoniyatlaridan darsda va uyda o‘quvchilarni ijodiy topshiriqlarni bajarishga rag‘batlantirish vositasi sifatida foydalanish;
3. Har bir bolaning faoliyatini tashkil etish, uning individualligi va bilim darajasini saqlash jarayonida ta’lim oluvchilar shaxsini rivojlantirish.

Talabanning kreativ kompetentligi unga ijod qilish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka, qobiliyat va shaxsiy sifatlar tizimini o‘z ichiga oladi. Ijodiy komponent ta’lim oluvchining har qanday faoliyatida (kommunikativ, o‘quv, tashkilotchilik) ishtirok etishi mumkin.

O‘quvchilar kreativligining muhim tarkibiy qismi bilim va ko‘nikmalar bo‘lib, ular o‘zlarining bilish va ijodiy faoliyati (“bo‘sh bosh o‘ylamaydi”) asosida yotadi.

Ijodkor shaxsga quyidagi xususiyatlar xos: murakkab va noaniqlikka qiziqish, savollar berishga moyillik, o‘z-o‘zidan qiziquvchanlik, bir xil muammoni hal qilish bilan uzoqroq vaqt shug‘ullanish qobiliyati.

Pedagogik tajribaning mohiyati shundaki, maktab o‘quvchilarining gumanistik dunyoqarashini, shaxslararo va madaniyatlararo muloqot qobiliyatini shakllantirish, ta’lim mazmunini o‘zgartirish orqali maktabning

real sharoitlariga maqsadli moslashtirish, ta'lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etish, texnologiya elementlarini joriy etish imkoniyatlaridan foydalanish: axborot-kommunikatsiya, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, rivojlantiruvchi va turli darajadagi ta'lim, san'atning mazmuni va shakliga mos keladigan ta'lim va tarbiya shakllari, usullari.

O'zgarishlar g'oyasi shundan iboratki, o'quvchilarga nazariy-badiiy tushunchalar tizimini, realistik san'at asoslarini o'zlashtirish, naturadan, xotiradan, tasavvurdan rasm chizish ko'nikmalarini egallash, badiiy asarlarni tahlil qilish, dekorativ-amaliy va xalq ijodiyoti, haykaltaroshlik, applikatsiya sohasidagi ishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, tasviriy va ijodiy qobiliyatlarni, badiiy va estetik didni rivojlantirish - bularning barchasi badiiy faoliyatning asosiy turlarini egallash demakdir. Bu o'quvchilarni topshiriqlarni ongli va ijodiy bajarish ko'nikmalari bilan qurollantirish, turli tasviriy materiallar yordamida, turli sharoitlarda o'z his-tuyg'ulari va fikrlarini og'zaki va grafik shaklda savodli, emotsional ifodalash ko'nikmalarini shakllantirish, o'z va boshqalarning faoliyatini tanqidiy baholash, ensiklopediyalar, lug'atlar, ma'lumotnomalardan foydalanish, ya'ni kreativ kompetensiyani namoyon etish demakdir.

Dars dasturi bo'yicha mashg'ulotlarni o'tkazish shakli dars hisoblanadi.

San'at darsida o'qitish jarayoni quyidagilar bilan tavsiflanadi:

- o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi;
- dialogiklik;
- qo'yilgan vazifalarning aniqligi va ularni hal qilishning o'zgaruvchanligi;
- badiiy madaniyat an'analari o'zlashtirish va shaxsiy ahamiyatga ega ma'nolarni improvizatsion izlash.

Darslarda o'quvchilarning badiiy faoliyati xilma-xil ifoda shakllarini topadi:

- tekislikdagi va hajmdagi tasvir (tabiatdan, xotiradan, tasavvurdan);
- dekorativ va konstruktiv ishlar;
- voqelik hodisalari va san'at asarlarini idrok etish;
- darslarda o'rtoqlarning ishlarini, jamoaviy ijod va yakka tartibda ishlash natijalarini muhokama qilish;
- badiiy merosni o'rganish;
- o'rganilayotgan mavzular uchun illyustrativ materiallarni tanlash.

Darslarda o'yin dramaturgiyasi, musiqa bilan bog'liqlik (musiqa asarlarini tinglash, musiqa va tasviriy san'at o'zaro bog'liqlikni o'rnatish), adabiyot (she'rlar, jumboqlar, ertaklar, hazillar, illyustratrlar o'qish), tarix (badiiy asarlar yaratish tarixi, davrlar, tarixiy voqealar, janglar, uchastka va tematik rasmlarni o'rganishda janglar va h.k.), texnologiya (o'yinchoqlar, tovoqlar tayyorlash uchun keyinroq o'rganish) rassomlik), IHC (rassomlar va haykaltaroshlarning hayoti va ijodini o'rganish), informatika.

Asboblarning xilma-xilligi ijodiy ish turlari doirasini kengaytirish imkonini beradi.

Darslarda quyidagi badiiy usullardan foydalaniladi:

- rasm chizish (turli ko‘rinish va janrlarda);
- applikatsiya va kollaj;
- qoliplash;
- qog‘oz plastikasi;
- mustaqil ravishda ishlangan buyumlarga gul bosish.

Darsdan darsga badiiy materiallarning doimiy almashinuvi, ularning ifoda imkoniyatlarini egallash sodir bo‘ladi. Faoliyat turlari va o‘quvchilar bilan ishlash shakllarining xilma-xilligi ularning fanga, san’atni o‘rganishga qiziqishini rag‘batlantiradi va bola shaxsini shakllantirishning zarur shartidir.

Bola kreativligini rivojlantirishning muhim sharti ta’lim jarayonida unga individual yondashuvdir.

Ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi barcha bolalarda ularning individual xususiyatlari tufayli bir xil bo‘lishi mumkin emas, lekin shunga qaramay, har bir bolaga o‘zini faol, mustaqil ravishda namoyon qilish va ijodiy mehnat quvonchini sinab ko‘rish imkoniyatini berishga harakat qilinadi. Ta’lim oluvchilar bilan yakka tartibda shunday ish olib boriladi, bunda barcha o‘quvchilar, ayniqsa, zaif o‘quvchilar o‘qishga katta xohish va intilishni namoyon etsinlar va eng yaxshi o‘quvchilardan orqada qolmasinlar, bolani kuchining boricha mustaqil ishlashga o‘rgatsinlar; eng ajoyib qobiliyatga ega bo‘lgan o‘quvchilarning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish kerak.

Yaratilgan sharoitlar natijasida talabalarda kreativ kompetensiya sifatleri shakllanadi:

- ijodkorlik, muammoli masalalarni yechish qobiliyati, ixtirochilik;
- aqlning moslashuvchanligi va tanqidiyligi, intuitsiya, o‘ziga xoslik va o‘ziga ishonch;
- nostandart vazifalarni qo‘yish va hal qilish qobiliyati, tahlil qilish, sintez qilish va birlashtirish qobiliyati, tajribani o‘tkazish qobiliyati, oldindan ko‘ra bilish qobiliyati va boshqalar;
- hissiy-irodaviy sifatlar: ruhlanganlik, ijodiy vaziyatlarda hissiy ko‘tarinkilik, assotsiativlik, tasavvur, fantaziya, xayolparastlik, yangilik tuyg‘usi, ziddiyatlarga sezgirlik, hissiy javob berish qobiliyati (empatiya);
- Fikrlar, his-tuyg‘ular va harakatlarning erkinligiga ega bo‘lish, ziyraklik, notanishlikda tanishlikni ko‘ra olish, stereotiplarni yengish;
- farazlar tuzish, taxminlar tuzish va ularni isbotlash qobiliyati;
- o‘z-o‘zini boshqarishning yuqori darajasi, tanqidiylik, refleksiya.

O‘quvchilarning kreativ kompetensiyasini shakllantirish natijasi: darsda ham, darsdan tashqari mashg‘ulotlarda ham o‘z ijod mahsulotlarini yaratish, o‘quvchilarning tanlov va ko‘rgazmalardagi individual yutuqlari, ijodiy ishlarni bajarish va olingan bilimlarni nostandart vaziyatlarda qo‘llash istagi, men rahbarligimdagi “Yosh rassom” to‘garagida o‘quvchilar sonining yildan yilga ko‘payishi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдухамидов, Қ. Я. (2022). Талабаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш, эстетик маданиятини шакллантириш. *Journal of innovations in scientific and educational research*, 5(4), 74-76.
2. Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Абдухамидов Қ.Я., Алимова Н.Ш. Кластер ёндашувидаги «арт-терапия» таълими - фанлар интеграциясини амалга ошириш омили //“Yangi o‘zbekistonda pedagogik ta’lim innovatsion klasterini rivojlantirish istiqbollari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari /may 1-qism SHIRCHIQ – 2022. 606-612 б.
3. Abduxamidov Q.Y. Berdiyev N.O. Badiiy kulolchilikning tarixiy rivojlanishi va taraqqiyoti // *Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities 1 February, 2023* ISSN: 2835-3196 pages 18-21
4. Yangiboy o‘g‘li, A. Q. (2024). Tasviriy san‘at yo‘nalishidagi talabalarni kasbiy faoliyatga yo‘naltirish usullari. *Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalar*, 1(1), 138-141.
5. Yangiboy o‘g‘li, A. Q. (2024). Improving students’creative abilities through teaching art lessons using information and communication technologies. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(11), 147-150.
6. Berdiyev Doston Abduvoitovich. (2024). Pedagogika oliy ta’lim muassasalarida badiiy studiyalarni tashkil etishning ahamiyati. *Iqro indexing*, 10(1), 177-181.
7. Султанов Хайтбой Эралиевич Кластер ёндашуви воситасида талабаланинг ижодкорлик кўникмаларини тарбиялаш// касб-хунар таълими журнали/ №4, 2022/12, 85-89;
8. Х Э Султанов. (2023). Талабалар фаоллаштиришда халқаро ҳамкорликни ривожлантиришнинг таъсири. *PEDAGOGS jurnali* 34 (3), 73-78.;
9. Berdiyev Doston Abduvoitovich. (2023). Steam ta’limini tatbiq etish orqali tasviriy san‘at fanini o‘qitish metodikasi mazmunini takomillashtirish usullari. *O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 2(18), 187–193.;
10. Abduvoitovich, B. D. (2024). The role of integrative education in student activation. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(11), 151-155.
11. Mirpulatovna, I. U. (2024). Artistic imagination and fantasy of students in visual art lessons. their role in artistic creation. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(11), 156-161.